

Morten Axboe

INDLEDNING

 KVINDEGRAVEN FRA DALEM (1868) ER I SÆRKLASSE I FOLKEVANDRINGSTIDEN I NORDEN. DET STORE RELIEFSPÆNDE ER I SIG SELV ENESTÅENDE, OG RESTEN AF UDS TYRET UNDERSTREGER DET, DERIBLANDT DE TRE GULDBRAKTEATER.

VI KENDER FAKTISK KUN EEN ANDEN GRAV MED TRE BRAKTEATER I SKANDINAVIEN, NEMLIG EN KVINDEGRAV FRA ØYSTEINSHAUGEN PÅ GYLAND I VEST-ÅGDER, DER DESUDEN BL.A. RUMMEDE ET HELT RELIEFSPÆNDE SAMT SPIDSEN AF ET ANDET (MACKEPRANG 1952:143, PL. 26:7,9); ALLE ANDRE FUND MED FLERE BRAKTEATER ER SKATTEFUND. VI SKAL HELT TIL ENGLAND OG MELLEMEUROPA, HVOR BRAKTEATERNE OGSÅ NÅEDE TIL, FOR AT FINDE GRAVE MED MERE END TRE EKSEMPLARER (AXBOE 1981:86, MACKEPRANG 1952:176, 185).

GULDBRAKTEATER

Guldbrakteater er små, runde hængesmykker, der er forsynet med en øsken og udsmykket med billeder (figur 5.1, se plansje V; Axboe 2007) De blev skabt i Norden midt i 400-tallet og blev brugt et stykke ind i 500-tallet. Navnet 'brakteat' er afledt af latin og betegner først og fremmest, at stykkerne er lavet af meget tyndt blik; så tyndt at forsidenes billede kan ses i negativ udgave på bagsiden. Brakteaterne er nemlig præget på et stempel (en matrice), ligesom man præger mønter, og derfor kan man finde flere brakteater med præcis samme billede. Det har vi et eksempel på i Dalem-graven.

I alt kender vi nu over 1030 brakteater (seneste oversigt er Axboe 2011, men der er kommet flere fund til siden). De fleste stammer fra Norden, men brakteaterne blev også udbredt til England, Frankrig og Tyskland, dels i form af eksport, dels som lokale efterligninger. Deres oprindelige forbilleder er senromerske mønter og kejsermedaljoner, men nordboerne omformede billederne på deres egen måde, og de har også haft deres egen mening om hvad brakteaterne skulle

forestille (Axboe 2005, 2007:67–70, 99–100, 109–111; Axboe og Kromann 1992). Det har ikke været kejseren; han var langt væk og havde ingen magt i Norden.

Selv om brakteaterne kan være ganske varierende i deres motiver, kan de alligevel samles i fire hovedtyper. De såkaldte A-brakteater er dem, der står nærmest de romerske mønt-forbilleder. De viser hoved og overkrop af en mand, stærkt inspireret af mønternes kejserportrætter. B-brakteaterne viser et eller flere mennesker i hel figur, mens C-brakteaterne viser et stort mandshoved over et firebenet dyr. På nogle brakteater er det tydeligt, at der er tale om en hest, mens dyrene på andre kan være meget fantasifuldt tegnet med horn som en okse, skæg som en ged, eller med lange kløer på fødderne. Grundlæggende skal der sikkert være tale om en hest: På en del brakteater ser man både manke og hale på bedste hestevis og også tydelige hove, undertiden med hårduske, som en norsk dølahest kan have det.

På den anden side viser mange brakteater tydeligt, at det ikke er en helt almindelig hest, der vises. Både

Figur 5.1

Brakteaten C 4565. Ø 22,95 mm.

The gold bracteate C 4565. Ø 22,95 mm.

Figur 5.2

Brakteaten C 4565. Tegning: H. Lange (IK 230).

The bracteate C 4565. Drawing: H. Lange (IK 230).

på A-, B- og C-brakteater kan hovedmotivet være suppleret med ekstra motiver: Andre dyr, fugle, små menneskeskikkelser, runeindskrifter og forskellige tegn og symboler, bl.a. hagekors. Endelig er der den store gruppe af D-brakteater, der forestiller et eller to meget stiliserede dyr – meget fantasifulde væsner med næb eller et stort åbent gab, slangeagtig krop og ben med lange tæer eller kløer. Her er der virkelig tale om fantasivæsner, og på nogle brakteater kan det være temmelig svært at forstå motivet.

Brakteaterne var altså hængesmykker, og da de var lavet af guld, har de også signaleret at ejeren hørte til de fornemmeste kredse i samfundet. Når man ser på tolkningen af deres billeder, som vi kommer ind på nedenfor, og på de runeindskrifter, en del brakteater har, så må man også tro, at de har skullet virke som ondtafværgende amuletter.

BESKRIVELSE

Alle tre brakteater i Dalemfundet er af C-typen, men de er præget med to forskellige stempler, IK 230 (2 eksemplarer, C 4565–66; se figur 5.1–5.3) og IK 231 (C 4567; se figur 5.4–5.5). Se plansje V.

På de to brakteater IK 230 ser vi mandshovedet og hesten fra højre (figur 5.1–5.3). Mandens hår er markeret med tætstillede streger, og frisuren er rullet op som en krølle i nakken. Krøllen er udfyldt med små perler, der må forstås som en sidste rest af et diadem. Diademet var et af den romerske kejsers herskersymboler, og det optræder i mere eller mindre forståelige varianter på en del brakteater. Manden på Dalembrakteaten har et stort, spidsovalt øje og et nærmest D-formet øre, der hænger sammen med nakkekonturen. Den bølgede figur foran øjet må være næsen, mens det punkt der afslutter hagekonturen, må gøre

Figur 5.3

Brakteaten C 4566. Ø 23,55 mm.

The bracteate C 4566, the back/front. Ø 23,55 mm.

Figur 5.4

Brakteaten C 4567. Ø 22,45 mm.

The bracteate C 4567. Ø 22,45 mm.

Figur 5.5

Brakteaten C 4567. Tegning: H. Lange (IK 231).

The bracteate C 4567. Drawing: H. Lange (IK 231).

det ud for mund. Mandens hals eller overkrop er markeret med linier mellem nakke/hage-konturen og hestens ryg. Hesten har et ovalt hoved hvor en enkelt streg markerer munden. Øjet er spidsovalt og er placeret op mod den indrammende kontur. Oven på hovedet ser vi et par horn med knopper på enderne. Halsen er krummet og støder tæt op til mandens næse. Der er et forben og et bagben, begge med korte, lige fødder og med punkter i den bredeste del. På bagkroppen er sadel eller seletøj markeret med dobbelte tværstreger, og halen består af fire linier der afsluttes med punkter. Motivet er fremstillet i lavt relief, der bliver indrammet med dobbelte konturlinier. Foruden hovedmotivet med mand og hest ser vi fire punkter over hestens horn og en uregelmæssig perlerække, der indrammer det centrale motiv. Perlerne er placeret ens på de to brakteater, og de må være en del af det motiv, der blev udformet i selve prægestemplet.

Begge brakteater er så tynde, at man kan se motivet i negativt relief på bagsiden.

Hver brakteat har en øsknen med en bred midtervulst, der på hver side er indrammet med tre smalle vulster. Desuden har de en perlet randtråd, der er loddet fast på forsiden af selve brakteat-pladen – det foretrak man i Norge og Mellemsverige, mens man i Sydskandinavien (incl. Gotland og Öland) og Nordtyskland foretrak at lodde randtråden uden på brakteat-pladens rand, så ses lige godt fra for- og bagside (Axboe 1981:38-41, 2007:87-88). Begge øskner er let slidt på enderne og bagsiden, randtrådene er let slidt, og også de højeste steder i billedets relief viser spor af brug.

Den ene brakteat (C4565) måler 22,95 mm i diameter og vejer 2,7138 g; selve guldpladen er 0,26–0,30 mm tyk (figur 5.1). Den anden brakteat (C 4566) er 23,55 mm i diameter med en vægt på 2,6662 g, og guldpladen er 0,295–0,32 mm tyk (figur 5.3).

Den tredje brakteat, C4567 (IK 231), viser hest og mandshoved set fra venstre (figur 5.4–5.5). Manden har samme frisure med oprullet nakkehår som på figur 5.1–5.3, men det kejserlige diadem har her efterladt sig et tydeligere ekko i form af perler for enden af alle hårstregerne. Øjet er lille og ovalt og forsynet med en indramning, der løber helt hen til hårgrænsen. Næse og øjenbryn er tegnet i een bue, og der er markeret en lille mund. En bule bagest på kinden skal måske gøre det ud for øre, men der er snarest tale om en skade.

Hesten er tegnet lidt mere naturalistisk end på præget IK 230. Den har en åben mund, hvor det ene

næsebor dog tilsyneladende er placeret i underkæben(!), et rundt øje og et spidst øre, og der er ingen horn. På halsen, der også her er tæt på mandens mund, er der markeret en manke. For- og bagben har begge afsatte fødder med tre tæer. Halen er også markeret, men den går delvis sammen med bagkroppen. Over dyrets hoved ser vi en fugl, hvis ben støder op til mandens næse, mens næbbet rører hans hår. Vingen er markeret med en ekstra linie langs ryggen, og der er en kort hale.

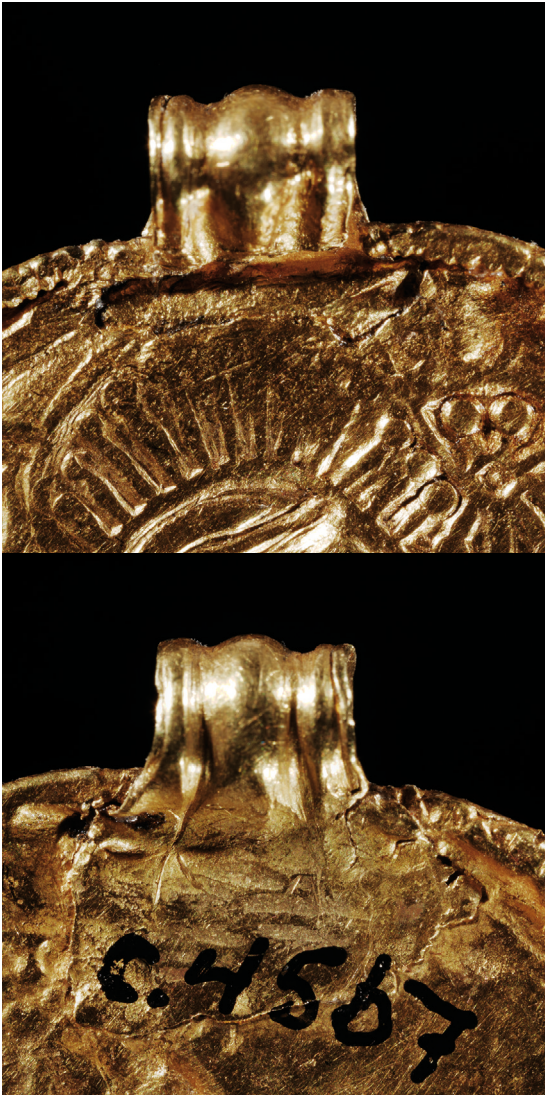
På denne brakteat er der desuden runer. Under fuglens hale er der en **d**-rune, og under hestens bagben står der **lii**. Desværre giver ingen af delene en mening, som vi nu kan gennemskue, og det samme gælder de to sammenstødende trekanter, der ses bag hestens hale – de ligner et skrifttegn, men er det ikke. Det er ikke usædvanligt på brakteaterne, hvor mange 'indskrifter' ikke lader sig tyde; enten fordi de bare ligner skrifttegn, eller fordi runerne tilsyneladende er tilfældigt valgt. Det er de måske også, men det er ikke noget tilfælde hvis der er 'indskrifter' på brakteater. Nogle få af dem giver god mening, og på de øvrige brakteater må runerne have haft en funktion i sig selv, uanset om vi nu kan læse dem.

Det samme kan gælde for de punkter, der ses flere steder mellem de tre hovedfigurer på brakteaten. Motivet er i øvrigt tegnet med enkelt-konturlinier omkring et meget lavt relief. Flere af linierne har dobbelte kanter, sikkert fordi brakteaten har bevæget sig lidt under prægningen. Billedfeltet indrammes af en cirkellinie, der afgrænser det prægede motiv, og udenfor den er der en smal bort af halvrunde figurer, der er stemplet ind efter prægningen af midtermotivet.

Øsknen har en bred vulst på midten og smalle vulster ved enderne. Randen er en perlet guldtråd, der ligger på forsiden af brakteatpladen. Øsknen er tydeligt slidt, især på bagsiden og øverst på enderne – de blev slidt af den snor eller kæde, brakteaten blev båret i, mens øsknens bagside gned mod stoffet i dragten. Også forsiden er i øvrigt tydeligt slidt. Bagsidens relief er ikke så tydeligt som på de to andre brakteater i fundet. Brakteaten C4567 måler 22,45 mm i diameter og vejer 1,9912 g.

PRODUKTIONSTEKNISKE DETALJER

Hvis man ser nærmere på forsiden af brakteaten C4567, opdager man at der mangler lidt af den originale brakteatplade under øsknen (figur 5.6 tv.). På bagsiden er øsknen hamret ud til en flad lap, der dels dækker hullet, dels tjener til at lodde øsknen fast til pladen (figur 5.6 th.). Det ser ud som om øsknen på

Figur 5.6

Udsnit af brakteaten C 4567, for- og bagside.

Details of the gold bracteate C 4567, front and back.

et tidspunkt er brækket af, så brakteaten måtte repareres. Man kan overveje, om det er den oprindelige øsken, der blev sat på igen, eller om der blev lavet en ny. Det sidste er måske mest sandsynligt, for «lappen» er så stor, at der næppe kunne hentes guld nok fra øsknen, selv om man måske har givet den en mindre åbning – øsknen på C 4567 er ikke kun kortere, men også lavere og slankere end øsknerne på de to andre Dalem-brakteater. På den anden side må reparationen være sket på et tidligt tidspunkt, for ligesom randtråden på C4567 er også øsknens ender påfaldende mere slidt end de tilsvarende dele af C4565-66. Måske har den oprindelige øsken og den vedhængende del af pladen trods alt rummet guld nok til reparationen. Også brakteaten C 4565 er lidt defekt, idet der er en revne i kanten af pladen bag mandens nakkehår.

Som nævnt er prægningen ikke helt vellykket på den sidste af de tre brakteater, C 4567 (figur 5.4). Guldsmeden har brugt flere hammerslag til prægningen,

og guldskiven har flyttet sig en lille smule i forhold til prægestemplet, så linierne har fået flerdobbelte rande, især i den venstre del af billedfeltet. På samme brakteat kan man se endnu et lille spor af guldsmedens arbejdsproces. I hagespidsen under mandens mund er der en lille grube. Det er mærket af det centrale ben på en passer, som guldsmeden har brugt efter prægningen for at skære pladen til i cirkelform. Vi må regne med, at pladen indtil da har haft en uregelmæssig kant, både som resultat af den oprindelige udhamring fra et tykkere guldstykke og som resultat af prægningen. Den eneste ufærdige brakteat vi kender, IK 570 fra Sylten på Bornholm, er faktisk meget uregelmæssig og noget for stor i forhold til billedfeltet (Axboe 2007:24–25).

Mange guldsmede brugte også passer allerede ved fremstillingen af prægestemplet. Det skulle jo være cirkelrundt, og der kunne være en eller flere cirkellinier som afgrænsede billedfeltet, sådan som vi ser det på C 4567. Det centrale passerben efterlod en grube i stemplet, og da dette stempel var en matrice, som viste motivet spejlvendt og med omvendt relief (ganske som stempler til møntprægning), så vil denne grube fremstå som en knop på den færdige brakteat. Det ser vi på de to brakteater C 4565–4566, der begge har en knop placeret midt i billedfeltet som afslutning på hagekonturen (figur 5.1–5.3). Sådan en central knop finder vi på adskillige brakteater, og i flere tilfælde har guldsmeden også benyttet sig af den til at placere passeren ved den afsluttende tilskæring af pladen, så der nu er en lille grube i toppen af den (Axboe 1981:15, 2007:23, 25). Dalem-guldsmeden gjorde dog ikke dette, men satte sin passer lige ved

siden af den centrale knop: På C 4565 er der to ganske små passermærker ved knoppens venstre overkant, og på C 4566 en noget større grube lige nedenfor den.

Nogle af detaljerne på præget IK 230 (C 4565–4566; se figur 5.1–5.3) er vanskeligere at tolke. Hvis man ser nærmere på de opstående punkter i borten og over dyrets horn, så er de omgivet af en mere eller mindre kraftig fure. Det er fælles for de to brakteater, så det må stamme fra matricen, som de to brakteater blev præget på. I negativt relief har knopperne været gruber, og de må altså have været omgivet af en lav vold. Jeg forestiller mig, at den er opstået ved fremstillingen af matricen. Den færdige matrice har sandsynligvis været støbt i bronze ligesom de få brakteatmatricer vi kender, selv om man i nogle tilfælde ikke helt kan udelukke matricer af andre materialer (Axboe 2007:14–24). Når man skulle støbe en genstand af bronze eller ædelmetal i folkevandringstid, udformede man den normalt først i voks. Det kunne enten ske direkte i voksen eller ved hjælp af en form, f.eks. af træ (Axboe 1984; se også kapitel 4). Voksmodellen blev pakket ind i fint ler, der udgjorde støbeformen, når det blev brændt og voksen smeltet ud (se også kapitel 4). Hvis man trykker en grube i et plastisk materiale som voks, vil der let blive presset en lille vold op omkring gruben, og det tror jeg er forklaringen på furerne omkring knopperne på IK 230 (Axboe 1981:13, 2007:23).

Man kan måske ane, at guldsmeden først skitserede motivet i voksmodellen og siden ikke fulgte skitsen i alle detaljer. I hvert fald er der en spinkel konturlinie mellem næsen og hagen på C 4565–4566 (figur 5.1–5.3) – lignende skitsestreger kender vi på enkelte andre brakteater (Axboe 1981:13, 2007:23). Endelig kan man se, at matricen ikke har været perfekt, da brakteaterne blev præget: Der har været en ridse eller revne i den, som har resulteret i den linie, der går fra øjet tværs gennem næsen og ned til dyrets hals, og partiet under dyrets bug har en underligt uregelmæssig overflade, som må stamme fra en ujævn matrice.

TOLKNING AF MOTIVET

Hvad er så meningen med de billeder, som man tydeligt nok har brugt stor omhu på at lave? Først og fremmest vil jeg slå fast, at selv om C-brakteaterne umiddelbart kan ligne en hest med rytter i koncentreret udformning, så er det ikke det, de skal forestille. Det er ikke pladsmangel der gør, at brakteaterne igen og igen viser et mandshoved over et stort dyr, for vi kender faktisk fire brakteatpræg, der viser en rytter i fuld figur, og dermed demonstrerer at brakteatmagerne sagtens kunne finde plads til et komplet ryttermotiv trods den begrænsede plads.

Samtidig er der mange af detaljerne på C-brakteaterne der peger i andre retninger – det var noget andet end en rytter, man ville vise.

Tolkningen af brakteatmotiverne er omdebatteret, men tager ofte udgangspunkt i at brakteaterne kan forklares ud fra den nordiske mytologi, som den er kendt fra langt senere kilder fra vikingetid og ældre middelalder (Axboe 2005). Fra Sverige kender vi en brakteat, der viser guden Tyr med hånden i Fenrisulvens gab, og der er flere brakteater der viser, hvordan guden Balder døde ved at blive skudt med en mistelten. I begge tilfælde kan brakteater altså knyttes til centrale myter i den norrøne mytologi. Jeg vil i det følgende bygge på den tyske historiker Karl Hauck, som gennem årtier har arbejdet med tolkningen af brakteaternes billedverden. Det er kompliceret stof, og Haucks artikler er ikke kun talrige, men også svært tilgængelige, så vi må nøjes med et kort referat (senest Hauck 2011a, 2011b; se også Axboe 2005:42–49, 2007:110f.; Behr 2011:220–229, alle med videre henvisninger). Det er også vigtigt at nævne, at Haucks tolkninger bygger på hele det store brakteatmateriale, ikke kun på enkelte udvalgte eksemplarer eller typer; og selv om hans arbejde ikke står uimodsagt (f.eks. Starkey 1999; Wicker og Williams 2013), og der også er andre forslag til at tolke C-brakteaterne (f.eks. Hedeager 1997a, 1997b:117–118 og kapitel 13 nedenfor), så mener jeg at Hauck har givet det hidtil bedste bud på en samlet forståelse af brakteaternes billeder.

Kort fortalt fremstiller A-, B- og C-brakteaterne ifølge Hauck Odin som gudernes fyrste og som magiens herre med magt over liv og død. Hans høje rang vises bl.a. ved at han optræder med det diadem, som kejseren bærer på de romerske mønter, og vi kan faktisk se rester af det i form af de perlerækker, der indgår i mandens frisur på begge Dalem-brakteaterne. «Manden» er nemlig Odin, og for at illustrere hans magiske evner har de folk, der udformede C-brakteaterne, valgt at fokusere på en myte, vi desværre kun kender fra en enkelt trylleformel, som blev nedskrevet i første halvdel af 900-tallet. Den skulle bruges til at helbrede heste, der havde beskadiget et ben, og teksten fortæller, hvordan det skete for Balders hest. Den brækkede et ben og var så alvorligt såret, at de andre guder ikke kunne hjælpe den. Kun Odin magtede at sætte «ben til ben, blod til blod, led til led», så hesten blev rask igen. Vi kender i øvrigt den samme formulering fra senere versioner af trylleformlen, hvor det er Kristus, der står for helbredelsen. En anden magisk formel, nedskrevet i 1100-tallet, fortæller hvad man skal gøre ved helbredelsen: Man skal trække sin hånd langs hestens side, puste den i øret, og træde på dens højre fod.

Figur 5.7

C-brakteat fra Fyn (IK 58). Ø 37 mm.
C-bracteate from Fynen (IK 58). Ø 37mm.

Figur 5.8

C-brakteat (IK 58). Tegning.
C-bracteate (IK 58). Drawing.

Alle tre elementer er faktisk illustreret på nogle brakteater. Hestens øre kan være tegnet inde i Odins mund, eller der kan gå en linie som forbinder mund og øre; man kan se Odins hånd på hestens hals, og undertiden også hans ene fod tæt på et af dyrets forben. Figur 5.7 viser et af de bedste eksempler, en brakteat der blev fundet på Fyn allerede i 1600-tallet. Her ser vi både Odins arm og hånden, der ligger på hestens hals som helbredelsesformlen kræver, og lige bag hestens forreste ben ses Odins ene fod. Han bærer det kejserlige diadem, og hans hår er flot opsat med fletning i nakken; fletningen kan være endnu et herskersymbol (Axboe 2007:100-103).

Nu skal man ikke tro, at guldbrakteaterne skulle bruges af veterinærer. Så vidt vi kan tolke deres billeder, fokuserer de på Odin og på hans magiske evner. Dem har man på C-brakteaterne valgt at demonstrere med den situation, hvor Odin som den

eneste kunne redde Balders hest fra døden. Det var en magisk handling uden sidestykke. Vi ved fra de danske ofringer af overvundne fjenders udstyr at nogle få af krigerne var til hest. De har utvivlsomt været blandt de højest rangerende i samfundet, og en kampvant hest har været en kostbarhed og et statussymbol af høj klasse. Brakteaterne hørte hjemme i samme overklasse, der kombinerede velstand med magt og krigeriske ambitioner. Disse mennesker har haft det intellektuelle overskud til at beskæftige sig med udvikling af den dyreornamentik, som vi finder på relieffiblerne, med digtekunst (vi har en enkelt versstrofe på en brakteat), og med udformning af brakteatmotiver. De har også haft ansvaret for samfundets forhold til gudeverdenen. Odin var deres gud, og C-brakteaternes motiv viser både hans magt og hans magiske kræfter på et område, der har været vigtigt for herskerklassen. Vi kan gætte på, at det er baggrunden for C-brakteat-motivet, men vi vil aldrig få det at vide med sikkerhed.

På C-brakteaterne fra Dalem er motivet mere forenklet end på brakteaten fra Fyn (figur 5.7); man har nøjedes med at vise de grundlæggende elementer: Odins hoved over Balders hest. Man kan dog se, at Odins mund og næse på begge prægene er tæt på hestens nakke og øre, og på brakteaten C 4567 er motivet udbygget med runerne og den fugl, der optræder på mange andre C-brakteater og kan opfattes som en 'hjælper' og måske en slags stamfar til Hugin og Munin, som vi møder i de senere skriftlige kilder.

DATERING

Guldbrakteaterne er en af de genstandstyper, der er karakteristiske for folkevandringstiden i Norden. De opstod i Sydskandinavien (Danmark/Skåne), hvor den stilistiske udvikling af de store mandshoveder på A-, B- og C-brakteaterne kan følges gennem fire grupper, som i tid må strække sig fra midten af 400-tallet til et sted i anden trediedel af 500-tallet (Axboe 2004:111–167, 203–260, 2007:27–76). Det varede lidt før man tog ideen til sig i Norge, hvor de først optræder i større tal sidst i 400-tallet (Axboe 2004:167–197), men der er ingen tvivl om, at man derefter fremstillede brakteater i Norge. Det viser ikke kun den allerede nævnte særlige placering af randtråden foran på brakteatpladen; der er også særlige typer, der næsten ikke findes udenfor Norge. Det gælder især D-brakteater med en bred randzone med stiliserede dyr (Mackeprang 1952:62), men også andre brakteatmotiver (Pesch 2007:166–169, 205–209, 241–253, 262–264, 314–317). Samtidig optræder brakteater hyppigere i grave i Norge end i resten af Skandinavien, hvad der er vigtigt for dateringen af dem.

De tre brakteater fra Dalem er relativt sene, også efter norske forhold. Både i min generelle opdeling af guldbrakteaterne og i min norske kronologi falder de i den næstsidste gruppe (henholdsvis Gruppe H3 og N2), hvad der i absolutte årstal må betyde at de stammer fra første fjerdedel af 500-tallet. Brakteaten C 4567 er mere slidt end de to andre, hvad der kunne tyde på, at den er ældst.

TRØNDELAGS GULDBRAKTEATER

De norske brakteatfund samler sig især i to områder: Fylkerne omkring Oslofjord, og Vest-Agder – Rogaland (Axboe 2007:figur 1). Herfra fortsætter de mere spredt langs kysten, og det nordligste kendte fund ligger i Nordland ved Mjønes nær Bodø. I Trøndelag er der ikke mange brakteatfund. Fra Sør-Trøndelag kender vi kun fundet fra gården Rømul i Meldal. Det bestod af 7 brakteater af to forskellige præg, men desværre forsvandt de i første halvdel af 1800-tallet og kendes kun fra dårlige tegninger (Mackeprang 1952:152; IK 317–318). Fra Nord-Trøndelag kender vi udover Dalemfundet to løsfund: En A-brakteat fra Hov på Jøa i Fosnes (Mackeprang 1952:152; IK 282) og en D-brakteat fra Inderøy (Mackeprang 1952:152; IK 450).

Med så få fund kan man ikke karakterisere brakteatproduktionen i Trøndelag i forhold til andre områder. Brakteaterne fra Rømul og Inderøy passer pænt

ind i de grupper af beslægtede præg, som Alexandra Pesch har opstillet (Pesch 2007:FF C10, C16 og D4), mens de fra Hov og Dalem ikke har så nære slægtninge. Hov-brakteaten ligger tæt på de romerske møntforbilleder; faktisk så tæt, at man kan vove at tolke indskriften som et forvansket Constans eller et beslægtet kejsernavn. De to præg fra Dalem er på den ene side 'normale' C-brakteater, men altså uden bevarede nært beslægtede præg. På den anden side kan man ikke betegne dem som forsøg på at forny eller videreudvikle det grundlæggende motiv, sådan som man kan med visse usædvanlige varianter af de faste brakteatmotiver (Axboe i tryk; Axboe og Nielsen 2011; Axboe og Källström 2013). Det udelukker ikke at brakteaterne kan være fremstillet lokalt, enten af fastboende guldsmede eller af omvandrende mestre (om smykkehåndværk, se kapitel 4). Men hvis der har været en selvstændig 'trøndersk skole' indenfor brakteatkunsten, må vi konkludere, at der er bevaret for få eksemplarer til at vi kan erkende den.

Dalem og de andre brakteatfund er med til at karakterisere folkevandringstiden i Trøndelag, og med de meget få fund er det bemærkelsesværdigt, at to af dem ligger så tæt på hinanden som Dalem og Inderøy. Her må vi også nævne et tredje fund, nemlig en rig grav i en gravrøse fra 300-tallet ved Vika på Inderøy (T17460). Den rummede et importeret romersk bronzekar med rustne jernsager og brændte ben og en gulddedaillon med forskelligt præg på de to sider (Møllenhuis 1953; IK 86). Ligesom brakteaterne er den inspireret af romerske mønter, hvis billedsprog er omformet efter nordiske forestillinger. Lignende medaillon-eftertiligninger kendes fra en lille håndfuld fund i Norge, Sverige og Danmark, men selv om de altså har samme inspirationskilde som guldbrakteaterne, tilhører de efter de daterede fund at dømme en tidligere tid end brakteaterne, og efter min bedste overbevisning er der ingen direkte sammenhæng mellem de to oldsagstyper. Medaillon-eftertiligningerne tilhører 300-tallet, mens de første brakteater først blev skabt omkring to generationer senere (Axboe 2001). Men trods tidsforskellen er graven fra Vika en del af den rigdoms- og vel også magtkoncentration i Inntrøndelag, som også kommer til udtryk i Dalemfundene, i relieffibel-graven fra Hol, i det lidt yngre fund af guldgubber fra Mære kirke, som kan stamme fra en stormandshal, og i større sammenhæng i Frostatinget og de høvdingegårde vi møder i vikingetid.

Tak til Unn Pedersen, som har efterprøvet og præciseret mine gamle notater om Dalem-brakteaterne.